

(عليه السلام)
شرح رساله حقوق امام سجاد

حجت الاسلام و المسلمین استاد
محمد جواد حاج علی اکبری

موضوع:

حقی روزہ

تاریخ ۱۳۹۴ / ۰۴ / ۲۱

فهرست

- نقش حفاظتی روزه برای سایر اعضا
  - شرط بهره‌مندی از روزه
  - ارتباط حق روزه و حق سایر اعضای بدن
  - فلسفه اصلی وجوب روزه
  - تفاوت تقوا و ورع
۱. سازوکار ظاهری
جواب یک شبهه
  ۲. سازوکار باطنی

بگیرد و به جاهای بالاتر برسد. لذا آنچه اینجا به عنوان حق الصوم مطرح شده، همین نگاه عمومی و متوسط و میانه است. امام فرمودند: «وَأَمَّا حَقُّ الصَّوْمِ فَإِنَّ تَعْلَمَ أَنَّهُ حِجَابٌ ضَرَبَهُ اللَّهُ عَلَى لِسَانِكَ وَسَمِعَكَ وَبَصَرَكَ وَفَرْجَكَ وَبَطْنِكَ لَيْسْتَ تَرَكَ بِهِ مِنَ النَّارِ». حق روزه این است که توبه این فهم و شناخت دست پیدا کنی که خداوند متعال روزه را پرده و فاصله‌ای قرار داده است که زبان، گوش، چشم، غریزه جنسی و شکم تو را از آتش حفاظت کند. پس نقش روزه، نقش صیانت و حفاظت است و برای اعضا ایجاد حفاظت می‌کند. در ادامه این بیان نورانی، امام سجاد (علیه السلام) به حدیثی از پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) مراجعه می‌کنند: «وَهَكَذَا جَاءَ فِي الْحَدِيثِ»؛ این گونه در حدیث پیامبر آمده است که: «الصَّوْمُ جُنَّةٌ مِنَ النَّارِ» [۱] روزه سپری است در برابر آتش».

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
رَبِّهِمْ

■ نقش حفاظتی روزه برای سایر اعضا

درباره حق روزه، امام سجاد (علیه السلام) از منظر ویژه‌ای به این عبادت بزرگ نگاه کرده‌اند که فکر می‌کنم برای همه فوق‌العاده جذاب باشد. البته این نگاه که در رساله حقوق جاری است، در واقع یک نگاه متوسط است. یعنی شأن رساله حقوق، شأن عموم است؛ لذا یک نگاه فراگیر و باز دارد و در بخش‌های مختلف، توصیه‌هایی برای همه دارد که سودمند است. طبیعی است که بالاتر از اینها و مراتب برتر و بالاتر، فراوان است. گویا رعایت حقوق بستری است برای شکل‌گیری شخصیت انسان مؤمن و آراسته شدن او به سبک زندگی اسلامی و ایمانی تا بتواند در این بستر پرواز کند و اوج

و جوارح دارند، اگر از اینها فاصله بگیرند و پشت این پرده الهی آرام بگیرند و این مرز را رعایت کنند، «رَجَوْتُ أَنْ تَكُونَ مَحْجُوبًا» می‌توانی امیدوار باشی که از عذاب الهی در امان قرار بگیری. خیلی وعده بزرگی است. وعده، وعده بسیار بزرگی است توفیق بسیار بزرگی است که انسان از خشم خدای متعال و عذاب الهی در امان قرار گیرد.

اگر به حقیقت روزه برسیم و به آن عمل کنیم، این ظرفیت را دارد که بین ما و آتش و نار، حجاب و فاصله ایجاد کند. حضرت در ادامه فرمودند: «وَأِنْ أَنْتَ تَرَكْتَهَا تَضْطَرُّ فِي حَجَابِهَا وَتَرْفَعُ حَبَاتِ الْحِجَابِ» اما اگر شما اعضا و جوارح را رها کردی، به حسب فقهی روزه گرفته‌ای. یعنی از خوردن و آشامیدن و آنچه که در رساله هست، آن مقدار را عمل کرده‌ایم، اما به حقیقت روزه

جُئنه به معنای سپر و حفاظ است. چیزی که می‌تواند شما را از آتش غضب و خشم الهی حفاظت و صیانت کند، روزه است.

■ شرط بهره‌مندی از روزه

در ادامه حضرت برای ما روش این صیانت و چگونگی بهره‌مندی را توضیح داده‌اند که توضیحشان نیز بسیار شنیدنی است: «فَإِنْ سَكَنْتَ أَطْرَافَكَ فِي حَجَبَتَيْهَا». اگر اعضا و جوارح شما، یعنی چشم و گوش و دست و پا - البته اینجا بیشتر روی چشم و گوش و غریزه و شکم و امثال اینها تأکید شده است - و سایر اعضا، خود را در این پرده الهی قرار دادند و آنجا آرام گرفتند، از روزه بهره می‌برید. تعبیر حضرت در اینجا ظریف است: «فَإِنْ سَكَنْتَ أَطْرَافَكَ فِي حَجَبَتَيْهَا» از شیطنتها و جنب و جوش‌های شیطنت‌آمیز، که چشم، گوش، زبان و سایر اعضا

و وحشتناک است. بچه‌های کوچکی هم در خانه هستند که از در و دیوار بالا می‌روند و طبع شیطنت‌آمیز دارند. آنچه که بین بچه‌ها و سقوط از ارتفاع و آن خطر موجود فاصله ایجاد کرده، همین پنجره است. اگر پدر و مادر غفلت کنند، کافی است که یکی از بچه‌ها این پنجره را باز کند. فرض کنید که حفاظی هم وجود نداشته باشد. این پنجره را که کنار بزند، آن خطر بلافاصله در دسترسش قرار گرفته است و هر آن امکان سقوط وجود دارد. اعضا و جوارح ما به منزله این بچه‌های شیطان هستند که باید به وسیله حضرت و پدر عقل مراقبت شوند. آن سپر و حفاظ، روزه است که می‌تواند شما را از افتادن در آن خطرهای بزرگ حفظ کند. این مثال، مثال سقوط بود. مثال‌های خطرناک‌تری هم وجود دارد. مثلاً پشت این پنجره یا در وسائل بسیار خطرناکی وجود

دست پیدا نکرده‌ایم؛ چون ما در روایات به تفصیل داریم که همه‌ی اعضا، متناسب با خود روزه دارند. امام (علیه السلام) مثالشان را از چشم می‌آورند؛ چون چشم شیطنت زیاد دارد. پس اگر اعضا و جوارح را رها کردی، نتیجه چه می‌شود؟ «وَإِنْ أَنْتَ تَرَكْتَهَا تَضَطَّرِبُ فِي حِجَابِهَا وَتَرْفَعُ حَنَبَاتِ الْحِجَابِ» و اینها این امکان را پیدا کردند که کناره‌های این پرده را بالا بزنند، یعنی از آن مرز خارج شوند، آنگاه تو خودت را از برکت و لطف روزه‌داری محروم کردی و به همان اندازه به خشم الهی مبتلا شدی.

مثال هم مثال جالبی است. مثل جایی که خطری وجود دارد؛ مثلاً اینکه شما در طبقات بالایی زندگی می‌کنید. پنجره‌ای وجود دارد و آن طرف این پنجره (مخصوصاً در ساختمان‌های بلندمرتبه که حالا رسم شده است) یک دره بزرگ

گوشه و کنار پرده را کنار بزنند یا این پنجره را باز کنید، آن می‌شود که نباید بشود: «فَتَطَّلِعُ إِلَيَّ مَا لَيْسَ لَهَا بِالنَّظَرِ الدَّاعِيَةَ لِلشَّهْوَةِ».

چشم را رها کرده‌ای و شروع کرده است به نگاه‌های غیر شرعی. نگاه حرام زمینه‌ای برای هیجان شهوت است. درباره سایر اعضا نیز چنین است. اینها را مراقبت نکردیم و زبان ما از مرز تقوا که خدای متعال برایش قرار داده است، خارج شد و عبور کرد، در این صورت «عَنْ حَدِّ التَّقِيَّةِ لَلَّهِ لَمْ تَأْمِنْ أَنْ تَخْرُقَ الْحِجَابَ وَتَخْرُجَ مِنْهُ» دیگر شما از اینکه از این حفاظ خارج شوید و گرفتار آن سقوط نشوید، در امان نیستید.

در اینجا اگر انسان غافل شود، ندامتش ابدی است. بعضی‌ها را که بی‌مبالاتی یا بی‌مراقبتی کرده‌اند، دیده‌اید؟ چند وقت

داشته باشد. سیم‌های برق لخت و عریان سه فاز. در این صورت اگر این در باز شود، اتفاقاتی که می‌افتد، غیر قابل تصور است. حضرت فرمودند روزه این هنر را دارد که «جُنَّةٌ مِنَ النَّارِ». البته نقش روزه اصلاً با این مثال‌ها قابل تشریح نیست. به هر حال روزه این هنر را دارد که شما را از افتادن به دره‌های هولناک و اطلاعات خطرناک حفظ کند. این ویژگی روزه است. حضرت فرمودند البته به شرطی شما می‌توانید از این ظرفیت روزه استفاده کنید که مواظب شیطنت اعضا و جوارحتان باشید و آنها را تحت مراقبت قرار دهید. اما اگر آنها را رها کردید، باید خودتان را ملامت کنید. جالب است که حضرت از چشم مثال می‌زنند و می‌فرمایند: «وَإِنْ أَنْتَ تَرَكَتَهَا تَضَطَّرَبُ فِي حِجَابِهَا» اگر اینها را هرچند که در آن حریم هستند، رها کردید و مراقبتشان نبودید، «و تَرْفَعُ جَنَبَاتِ الْحِجَابِ» که

■ ارتباط حق روزه و حق سایر اعضای بدن

از اینجا نکته جالبی استفاده می‌کنم و آن اینکه امام سجاد (علیه السلام) در حق الصوم ما را به کل حقوق اعضا برمی‌گردانند. یعنی روزه یک کمک بسیار بزرگ برای شما است که بتوانید به وسیله آن از اعضا و جوارح خود مراقبت کنید و به اعضا کمک کنید که حقشان ادا شود. مثلاً اولین حق چشم این بود که باید از محرّمات و نگاه حرام حفاظتش کنیم. حق زبان این است که از گفتار ناپسند و حرام حفاظت شود. راجع به گوش و سایر اعضا و جوارح همین طور است. اینجا امام (علیه السلام) بین حق الصوم و حقوق اعضا نسبت برقرار می‌کنند. در واقع به ما یادآوری می‌کنند که می‌توانید از روزه کمک بگیرید. «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ؛ [۲] ای کسانی

پیش یک بی‌مراقبتی باعث شده بود یک بچه هفت، هشت ساله‌ای را برق بگیرد. این پدر و مادر دیگر خودشان را نمی‌بخشند و تمام عمر می‌سوزند. آنها مراقبت نکرده بودند و خیلی حالشان بد بود. فکر نمی‌کنم حال اینها به این آسانی خوب شود. هم عزیزشان را از دست داده‌اند و هم ندامت و حسرت بزرگ‌تر این است که چرا ما وظیفه‌مان را انجام ندادیم و مواظبت لازم را نداشتیم. انسان باید نسبت به اعضا و جوارح خودش این ویژگی را داشته باشد و یادمان باشد که اعضای ما شیطنتهای خاص خود را دارند.

«وَإِنْ أَنْتَ تَرَكْتَهَا تَضْطَرُّ فِي حَجَابِهَا». «تَضْطَرُّ» از اضطراب است. اضطراب معانی گوناگونی دارد. اینجا به معنای جنیدن‌های خطرناک است. همان جنب و جوش‌های خطرناک که ناگهان از حد خارج می‌شود؛ لذا مراقبت می‌خواهد.

باشد که پرهیزگاری کنید».

در متن این آیه کریمه، خداوند تبارک و تعالی راز روزه و دلیل اصلی وجوب آن را افشا می‌کند. «کُتِبَ» جزو واژه‌هایی است که عالی‌ترین سطح وجوب را نشان می‌دهد؛ یعنی خیلی محکم است. نوشته شده است برای شما؛ یعنی قطعاً است و پرو و برگرد ندارد. «كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ» بلافاصله یادآوری می‌کند که روزه در همه‌ی امت‌های پیش از شما واجب و جاری بوده است. کیفیت آن تفاوت داشته، اما اصل روزه همیشه وجود داشته است. معلوم می‌شود که چاره‌ای برای انسان نیست و برای اینکه بتواند مدارج قرب را طی کند، وجود خود را به نظم الهی و به طاعت پروردگار متعال درآورد، چاره‌ای نیست جز اینکه از روزه کمک بگیرد. این مسئله به مسلمان‌ها اختصاص ندارد

که ایمان آورده‌اید، از شکیبایی و نماز یاری جوئید». یکی از معانی صبر که در روایات ما به آن اشاره شده و یکی از مصادیق برجسته‌اش روزه است. [۳] «اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ» یعنی از روزه هم کمک بگیرید.

■ فلسفه اصلی وجوب روزه

انسان می‌تواند همان‌گونه که از نماز کمک می‌گیرد، از روزه هم کمک بگیرد برای اینکه حقوق اعضا و جوارحش را ادا کند و آنها را تحت نظم الهی قرار دهد. نظم الهی یک واژه است که در ذات روزه وجود دارد و آن کلمه عبارت است از «تقوا»؛ چنان‌که قرآن کریم می‌فرماید: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ» [۴] ای کسانی که ایمان آورده‌اید، روزه بر شما مقرر شده است، همان‌گونه که بر کسانی که پیش از شما [بودند] مقرر شده بود،

می‌خواهد ما را به کجا برساند؟ می‌خواهد شما را به تقوا برساند: «لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ». مسئله این است که حریم خدای متعال را بشناسید و رعایت کنید. حریم‌شناسی و حریم‌داری که معنای تقوا است، فلسفه روزه است. روزه می‌خواهد شما را به شناخت مرزها و رعایت آنها برساند. در خطبه شعبانیه نیز امیرالمؤمنین (علیه السلام) از پیامبر اعظم (صلی الله علیه و آله) سؤال فرمودند: «مَا أَفْضَلَ الْأَعْمَالِ فِي هَذَا الشَّهْرِ؟». بعد از اینکه حضرت رسول (صلی الله علیه و آله) فهرست طولانی کارهایی که باید در این ماه انجام شود مطرح فرمودند، خود امیرالمؤمنین (علیه السلام) می‌فرمایند: «فَقُمْتُ فَقُلْتُ» برخاستم و این پرسش را مطرح کردم که برترین اعمال از این فهرست طولانی کدام است؟ پاسخ یک کلمه بود: «الْوَرَعُ عَنِ مَحَارِمِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ».

و برای مسیحی‌ها و یهودی‌ها نیز صادق است و به طور کلی، همه پیامبران ظاهراً روزه را همراه خود آورده‌اند. امسال ماه رمضان در تابستان بود که خیلی گرم بود. لذا کسانی که روزه گرفتند، حقیقتاً روزه پاراجی را تجربه کردند. گویا اینکه خدای متعال در این آیه دل‌داری می‌دهد و می‌گوید: «كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ» یعنی روزه فقط مال شما نیست، دیگران هم به همین مسئله مبتلا بوده‌اند. ریشه تاریخی و سابقه و استمرار وجوب روزه حکایت از اوج اهمیت و نقش آن در کمال، رشد، شکفتگی و به بار نشستن استعدادهای فطری انسان دارد. خدای متعال از این مسئله پرده‌برداری می‌کند.

فلسفه وجوب روزه در چه است؟ در نهاد روزه با این کیفیت خاصی که بر ما واجب شده، چه رازی نهفته است و

■ تفاوت تقوا و ورع

ورع معنای دیگر تقوا است با ملاحظه فاصله گرفتن از مرزها. یک وقت شما به مرز نزدیک هستید، ولی از آن عبور نمی‌کنید. یک وقت هست که نه، با فاصله از آن مرز حرکت می‌کنید. ورع یعنی از قرق‌های الهی که محرمات هستند، فاصله می‌گیرید. هرچیزی که خدای متعال حرام کرده باشد، آتش است و قرق محسوب می‌شود. انسان مؤمن خردمند به منطقه خطر نزدیک نمی‌شود. این می‌شود ورع که به این ترتیب پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) در بیان نورانی خطعه شعبانیه عبارت «لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ» را برای ما باز کردند و توضیح دادند. پس محصول روزه‌داری ما باید این باشد که به تقوا برسیم.

■ سازوکار روزه برای کسب تقوا

۱. سازوکار ظاهری

از همینجا سراغ این نکته می‌روم که مگر چه اتفاقاتی در روزه می‌افتد که چنین برکاتی دارد؟ اتفاقی که می‌افتد عبارت است از اینکه ما را به میدان مبارزه با نفس می‌برد؛ یعنی ما را وارد چالش می‌کند که با نفس درگیر می‌شویم. کاری که در ماه مبارک رمضان به طور خاص و در همه‌ی روزه‌ها - چه در ماه مبارک رمضان و چه در غیر ماه رمضان - به طور عام اتفاق می‌افتد، این است که شما می‌خواهید حال نفس را بگیرید و انسان فقط از طریق حال‌گیری نفس است که می‌تواند به مقصد برسد. هیچ راه دیگری وجود ندارد؛ یعنی شما فقط با حال‌گیری از نفس است که می‌توانید بر آن مسلط شوید.

مشغول فعالیتشان هم باشند. پس انسان روزه‌دار به نفسش نه می‌گوید. این نه گفتن به نفس و مخالفت با آن به ما این امکان را می‌دهد که بر نفس‌مان مسلط شویم و مدیریتش را به دست بگیریم. این امکانی است که به جهت ظاهری در روزه برای ما فراهم می‌شود. شما این قدرت و توان را پیدا کرده‌ای که به درخواست‌های زیادی او نه بگویید. وقتی به درخواست‌های طبیعی او براساس فرمان خدا نه می‌گویید، این امکان برای شما فراهم می‌شود که به درخواست‌های غیر طبیعی او که عبور از مرزها و مبتلا شدن به گناه و معصیت است، پاسخ منفی دهید. پس گشنگی و تشنگی، یک اردوی تدارکاتی است که بدن را می‌سازد تا بتوانید بر خود مسلط شوید؛ و ما هم برای اطاعت پروردگار متعال راهی جز این تسلط نداریم.

برای اینکه انسان بتواند اعضا و جوارحش را مدیریت کند، روزه به کمک او می‌آید. روزه، برای اینکه بتوانیم نفسمان را مهار کنیم و در مرزها و قرق‌های الهی حفاظتش کنیم، یک کمک ظاهری دارد و یک کمک باطنی. کمک ظاهری به این صورت است که تشنه‌ات است، آب خنک هم در دسترس است، نفس می‌طلبید، اما شما به آن جواب منفی می‌دهید. از اول صبح تا غروب به آن نه می‌گویید. گرسنه‌اش است و غذا می‌خواهد، اما می‌گویید: نه. این قضیه خود را در روزهای بلند بیشتر نشان می‌دهد. همچنین افرادی که فعالیت‌های بدنی دارند، از این جهت روزه برایشان بسیار سخت‌تر و دشوارتر است. من گاهی عزیزانی را که فعالیت‌های بدنی دارند، می‌بینم، به حالشان واقعاً حسرت می‌خورم و می‌گویم: خوش به سعادتشان که توانسته‌اند روزه بگیرند و

جواب یک شبهه

شاید این مسئله به ذهن متبادر شود که روزه موجب سختگیری بر انسان می‌شود و از مصادیق عُسر است. اما روزه به قدری سخت نیست که برای انسان مشقت ایجاد کند؛ چون خدای متعال که روزه را وضع کرده، خالق ما است و قصد اذیت و آزار ما را ندارد. در قرآن نیز فرموده است: «وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ» [۵] و در دین بر شما سختی قرار نداده است». نمی‌خواهد ما را به دردسر بیندازد. روزه یک بسته برنامه‌ای کاملاً هماهنگ با ظرفیت‌ها و توان ما است. لذا اگر کسی بیمار شد، از او برداشته می‌شود و به خاطر پیری، ضعف و امثال اینها، روزه از شخص برداشته می‌شود. طبع روزه کاملاً با توانمندی ما هماهنگ است. دختران ده و یازده ساله به‌خوبی روزه می‌گیرند و هیچ مشکلی هم برایشان پیش نمی‌آید.

حتی فراتر از این حرف‌ها، روزه باعث صحت می‌شود؛ چنان‌که پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) می‌فرماید: «صُومُوا تَصِحُّوا» [۶] روزه بگیریید تا تندرست باشید». همین روزه فقهی که مرحله اول روزه محسوب می‌شود - که نخوردن و نیاشامیدن و اجتناب از میثلات روزه است که در رسالات شرعی و توضیح المسائل برای ما مطرح کرده‌اند - مدد اولش برای تقوا، رشد و شکفتن عبارت است از اینکه به حسب ظاهر به ما کمک می‌کند که بر نفسمان مسلط شویم. یعنی این امکان را به شما می‌دهد که نفس را مدیریت و به آن اشراف پیدا کنید. به این ترتیب نفس کاملاً تحت امر و برنامه شما قرار می‌گیرد و می‌توانید جلوی شیطنتها و بازی‌گوشی‌های خطرناکش را بگیرید. به عبارت دیگر، نفس را در منطقه امن قرار می‌دهید. همان طور که

برایتان تهیه کرده است، تسلیم برنامه الهی می‌شوید و با نیت راضی کردن خدای متعال و عمل به فرمان حضرت حق، روزه می‌گیرید. کاری هم ندارید که این فرمان خاصیتی دارد یا نه. فقط می‌گویید به خاطر اینکه خدا خواسته است، می‌خواهم او را راضی کنم. این عمل شما کاملاً سرّی، درونی و باطنی است. بین خودتان و او است. می‌شود یک راز پنهانی بین عبد و خدای متعال. این عمل روزه شما اختصاص ویژه‌ای به خود حضرت حق دارد؛ چنان‌که در یک روایت بسیار نورانی خداوند متعال فرمود: «الصَّوْمُ لِي وَاَنَا أَجْزَى بِهِ» [۷] البته من اجزا را نمی‌گویم که بالاتر است. [۸] خداوند در این روایت می‌گوید من خودم به روزه پاداش می‌دهم و روزه مال من است. علت آن نیز به جنبه مستوری و پنهانی و اخلاصی برمی‌گردد که در روزه نهفته است.

امام (علیه السلام) فرمودند، در محیط امن و چهارچوبی که برایش معین شده بود، قرارش می‌دهید.

۲. سازوکار باطنی

آثار روزه از نظر باطنی نسبت به امور ظاهری، غیر قابل تصور است. مثلاً گرسنگی آثار عجیبی از نظر فکری و صفای دل برای ما دارد و در انسان تولید حکمت می‌کند و زمینه‌ی شکوفایی عقل را فراهم می‌آورد.

از نظر باطن، نکته کلیدی این است که بدون اینکه کسی متوجه شود، انسان روزه می‌گیرد. روزه جزء عبادات آشکار نیست و پنهانی است؛ یعنی هیچ کس نمی‌تواند متوجه شود که شما روزه ندارید یا دارید. با این فرض شما بین خودتان و خدای خودتان، به خاطر فرمان و خواست او نیت می‌کنید. بر اساس برنامه‌ای که خدای متعال

■ منابع و مأخذ:

- به این ترتیب شخص از رهگذر طاعت الهی به مرتبه بالایی از روشنائی و نورانیت می‌رسد.
- [۱]. کلینی، کافی، ج ۴، ص ۶۲.
[۲]. بقره: ۱۵۳.
[۳]. مفسران بزرگ در تفسیر آیه ۱۵۳ سوره بقره نقل کرده‌اند که رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) هر گاه با مشکلی روبرو می‌شد که او را ناراحت می‌کرد، از نماز و روزه مدد می‌گرفت. ر.ک: طبرسی، مجمع البیان، ذیل آیه ۱۵۳ سوره بقره.
[۴]. بقره: ۱۸۳.
[۵]. حج: ۷۸.
[۶]. نهج الفصاحه، ص ۵۴۷.
[۷]. محمدتقی مجلسی، روضه المتقین، ج ۳، ص ۲۲۵.
[۸]. بعضی کلمه «أجزی» در این روایت را به صیغه مجهول خوانده‌اند: «الصوم لی وأنا أجزی به؛ روزه برای من است و من پاداش آن هستم!». ر.ک: ابن اثیر، نهاییه، ج ۱، ص ۲۷۰، جزا.

افوغها؛ درنگی بر مسئله تعلیم و تربیت
OfoghHa.ir سامانه پیامکی: ۳۰۰۴۸۵۹۵۹

اثنیسه ها، ساعت ۱۹

بازپخش دوشنبه ها، ساعت ۱۲

از شبکه قرآن و معارف سیما/ برنامه یاد خدا

